

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

5 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 5, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 5, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. ТУРҒУНОВ Мурод Турсунбоевич

АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ДАВЛАТ БОШЛИҒИ ХИСЛАТЛАРИ

ҲАҚИДАГИ ҚАРАШЛАРИ 8

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

2. ҲОТАМОВ Ҳомид Сулаймонович

СЕНАТ ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР ВА
ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....15

3. АДИЛКАРИЕВА Феруза Ходжимуратовна

КОНСТИТУЦИЯВИЙ СУД ҲАМДА ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ

НАЗОРАТИНИНГ ЎЗARO НИСБАТИ ҲАМДА МУТАНОСИБЛИГИ.....22

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

4. ТОШҚУЛОВ Жўрабой Ўринбоевич, МУҲАММАДЖОНОВ Жасурбек Жаҳонгир ўғли
ИСЛОМ ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА ФУҚАРОЛАРНИНГ ТАДБИРКОРЛИК БИЛАН ШУҒУЛЛАНИШ
ҲУҚУҚИНИНГ КАФОЛАТЛАРИ29

5. УЛУГБЕКОВ Баходир Абдасович

ШАЪН, ҚАДР-ҚИММАТ ВА ИШЧАНЛИК ОБРЎСИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ
ТАБИАТИ ВА ШАРТЛАРИ42

6. YUSUPOV Sardor

ROBOTICS LEGAL CIVIL REGULATION IN UZBEKISTAN: PIONEERING A PATH FOR THE
FUTURE.....50

7. БАРЫШНИКОВА Линиза Наильевна

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ В ОБЛАСТИ ФИЗКУЛЬТУРЫ И СПОРТА В
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ58

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

8. ZULFUQOROV Abduvaxob Abdumalik o'g'li

МАТО ИЗЛАРИНИ АНИҚЛАШ, ҚАЙД ЕТИШ, ОЛИШ ВА ТАВСИFLASH.....67

9. ABDULLAEV Rustam Kaxramanovich

СУД ЕКСПЕРТИЗА ТАДҚИҚОТИ УСЛУБЛАРИ ТИЗИМИДА ЕКСПЕРИМЕНТИНИНГ О'РНИ.....75

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

10. USMANOVA Surayo Bultakovna

XIZMATLAR SAVDOSI BO'YICHA BOSH KELISHUVIDA TURIZM:

SHARTNOMAVIY-HUQUQIY Tahlil.....81

11. АЛМОСОВА Шаҳноза Собировна

ЖСТНИНГ “МИЛЛИЙ РЕЖИМ” ТАМОЙИЛИ ВА УНИ ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИГА

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ89

12. ШАРАПОВ Шухрат Шокирович

ТАЪЛИМ ОЛИШ ҲУҚУҚИНИНГ АСОСИЙ ТАЪРИФЛАРИ..... 96

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

13. ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

ЮРИДИК ХИЗМАТ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ ОРГАНЛАРИ

ТИЗИМИДА ТУТГАН ЎРНИ 103

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

USMANOVA Surayyo Bultakovna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti dotsenti,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: s.b.usmanova@uwed.uz
orcid.org/0000-0002-6624-7685

XIZMATLAR SAVDOSI BO'YICHA BOSH KELISHUVIDA TURIZM: SHARTNOMAVIY-HUQUQIY TAHLIL

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): USMANOVA S.B.
Xizmatlar savdosi bo'yicha bosh kelishuvida turizm: shartnomaviy-huquqiy tahlil // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 5 (2023) В. 81-88.

 5 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-5-10>

ANNOTATSIYA

Maqolada Jahon savdo tashkilotining Xizmatlar savdosi bo'yicha bosh kelishuvini (GATS) xalqorohuquqningshartnomaviymanbaalaridanbirisifatidatahliletiladi. Muallifavvalo GATSning asosiy jihatlarini tahlil etgan holda, uning tartibga solish sohalaridan biri hisoblanmish turizm xizmatlari tavsifiga e'tibor qaratadi. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasining mazkur tashkilotga a'zo bo'lishi istiqbolda unga a'zolik masalalarini har tomonlama tahlil qilish zaruriyatini keltirib chiqaradi, bu esa mamlakatning jahon hamjamiyatiga yanada integratsiyalashuvida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, maqolada JSTga a'zo mamlakatlarning tajribasiga to'xtalgan holda, turizm xizmatlarini tartibga solish, uning o'ziga xos jihatlarini tahlili hamda tashkilotga a'zolik sharoitida amalga oshirilishi lozim bo'lgan tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar. GATS (Xizmatlar savdosiga oid bosh kelishuv), JST (Jahon Savdo Tashkiloti), shartnoma, turizm, xizmatlar, O'zbekiston.

УСМАНОВА Сурайё Бултаковна

Доцент Университета мировой экономики и дипломатии,
доктор философии по юридическим наукам (PhD)

E-mail: s.b.usmanova@uwed.uz
orcid.org/0000-0002-6624-7685

ТУРИЗМ В ГАТС: ДОГОВОРНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется Генеральное соглашение по торговле услугами (ГАТС)

Всемирной торговой организации как один из договорных источников международного права. Анализируя основные аспекты ГАТС, автор акцентирует внимание на описании туристических услуг, которые являются одной из сфер его регулирования. Известно, что членство Республики Узбекистан в этой организации в будущем порождает необходимость всестороннего анализа вопросов ее членства, что имеет большое значение в дальнейшей интеграции страны в мировое сообщество. Поэтому в статье акцентируется внимание на опыте стран-членов ВТО, анализируется регулирование туристических услуг, его особенности, а также разрабатываются рекомендации, которые следует реализовать в условиях членства в организации.

Ключевые слова. ГАТС, ВТО, контракт, туризм, услуги, Узбекистан.

USMANOVA Surayyo

Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy,

Doctor of Philosophy (PhD) in Law

E-mail: s.b.usmanova@uwed.uz

orcid.org/0000-0002-6624-7685

TOURISM IN THE GENERAL AGREEMENT ON TRADE IN SERVICES: CONTRACTUAL-LEGAL ANALYSIS

ANNOTATION

The research paper analyzes the General Agreement on Trade in Services (GATS) of the World Trade Organization as one of the contractual sources of international law. Analyzing the main aspects of the GATS, the author focuses on the description of tourism services, which is one of its regulatory spheres. It is known that the membership of the Republic of Uzbekistan in this organization will create the responsibility for a comprehensive analysis of the issues of its membership in the future, which will play an important role in the further integration of the country into the world community. Therefore, the article emphasizes the experience of the WTO member countries, the regulation of tourism services, the analysis of its specific aspects. Moreover, the recommendations which should be implemented in the conditions of membership of the organization are proposed.

Keywords. GATS (General Agreement on Trade in Services), WTO (World Trade Organization), contract, tourism, services, Uzbekistan.

Jahon savdo tashkiloti nafaqat jahon iqtisodiyotida, balki xalqaro aloqalarni o'rnatish va rivojlantirishda ham markaziy o'rinni egallaydi. Jahon iqtisodiyotining kengayib borayotgan globallashuvi JSTni davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikning barcha yangi yo'nalishlarini, shu jumladan turizm sohasidagi hamkorlikni jalb qilmoqda. Bugungi kunda dunyoning eng kam rivojlangan mamlakatlarning deyarli yarmida eksportning uchta eng muhim sohalaridan biri bo'lgan turizm ko'plab mamlakatlarda dolzarb muammolarni hal qilish uchun eng katta salohiyatga ega bo'lgan iqtisodiyot tarmoqlaridan biriga aylandi. Hozirgi vaqtda JST jahon hamjamiyatida xalqaro savdo yuridik atamalari, tamoyillari va normalarini ishlab chiqarishning yagona yirik markazi hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda xizmatlar bozorining xalqaro savdo va butun jahon iqtisodiyoti uchun ahamiyatini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi davlatlar iqtisodiy o'sishini tezlashtiradi. Biroq xalqaro miqyosda xizmatlar savdosi uchun hali ham ko'plab to'siqlar mavjud. Shuning uchun xalqaro xizmatlar savdosini liberallashtirish va davlatlar milliy bozorlarining iqtisodiy xavfsizligi xalqaro savdo muzokaralarining asosiy mavzusi hisoblanadi. Bugungi kunda xizmat ko'rsatish bozori jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan sohalaridan biri bo'lib xizmatlar o'z-o'zidan tobora ko'payib borayotgan bo'lsa-da, ular mahsulot ishlab chiqarishda hal qiluvchi manba bo'lib xizmat qiladi va shuning uchun

qo'shilgan qiymat nuqtai nazaridan baholanganda xizmatlar jahon savdosining taxminan 50 foizini tashkil qiladi [1]. Davlatlar mintaqaviy savdo shartnomalariga xizmatlar savdosi qoidalarini qo'shishni boshladilar. 2014-yil holatiga ko'ra, Jahon Savdo Tashkilotiga xizmatlar savdosi qoidalarini o'z ichiga olgan 123 ta bitimlar yuborilgan, bu o'sha paytda tuzilgan mintaqaviy savdo shartnomalarining 46% ni tashkil qiladi [2; 6].

Shu bois GATS – Xizmatlar Savdosi bo'yicha Bosh Kelishuv doirasida aynan turizm xizmatlarini tartibga solinishini tahlil etish O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Jahon Savdo Tashkilotining Xizmatlar savdosiga oid bosh kelishuvining qisqa tahlili.

JSTga kirish jarayoni rivojlanayotgan mamlakatlar va o'rta darajadagi iqtisodiyotga ega davlatlar uchun jiddiy ta'sirga ega bo'ldi, ular bugungi kunda tashkilotga a'zo bo'lish shartlarini kelishib olishib, Urugvay raundi davomida tuzilgan yangi bitimlarga moslashishlari lozim bo'ladi. Masalan, ular har ikkala: tovar va xizmatlar savdosi shartnomalari uchun "kirish to'lovi" ni hisobga olishlari, shuningdek, shu kungacha ixtiyoriy deb hisoblanadigan bitimlar (Tokio raundining qayta ko'rib chiqilgan kodekslarining aksariyati) va kuzatuv majmuasi ko'p tomonlama me'yorlar va qoidalar, xususan, qishloq xo'jaligi, subsidiyalar va intellektual mulk huquqlari sohalaridagi to'lovlarni inobatga olishlari darkor.

Jahon savdo tashkilotining qoidalari uning ajdodi (GATT) qoidalariga qaraganda ancha murakkab, chunki ular savdo siyosati va ilgari xizmatlar, intellektual mulk, qishloq xo'jaligi kabi ko'p qirrali yo'nalishlardan tashqarida bo'lgan iqtisodiyot tarmoqlari hisoblanmish, to'qimachilik, sarmoyalar, sanoat va qishloq xo'jaligi uchun subsidiyalarga nisbatan qo'llaniladi. "Xizmat" tushunchasini yetarlicha tushunish uchun iqtisodiy nazariyaga murojaat qilish kerak, chunki xizmatlar iqtisodiy xususiyatga ega. Hozirgacha xalqaro savdo huquqida "xizmat" tushunchasining aniq ta'rifi mavjud emas edi. Bir tomondan, fuqarolik fanida "xizmat" deganda fuqarolik muomalasi sub'ektlarining yoki ma'lum bir natija bilan tugamaydigan yoki nomoddiy shakldagi natija bilan tugaydigan harakatlari tushuniladi. "Xizmatlar" tushunchasini o'ziga xos xususiyatlar orqali aniqlashga urinishlar, masalan, xizmatlarning "nomoddiyligi" ni tovarlarning "moddiyligi" bilan solishtirish orqali axborot iqtisodiyoti rivojlanishida o'z ahamiyatini yo'qotdi. Ko'char va saqlanishi mumkin bo'lgan tovarlardan farqli o'laroq, xizmatlar ko'chmas mulkning xususiyatlarini, saqlashning mumkin emasligini ham o'z ichiga oladi. Xizmatlarning tovarlardan farqi shundaki, xizmatlar ko'rsatish ularni iste'mol qilishdan ajralmas, tovarlarni ishlab chiqarish va olish esa ikkita alohida jarayondir. Shunday asosda, xizmat ko'rsatish jarayoni natijani ham o'z ichiga oladi.

O'rganilayotgan tushuncha mohiyatan iqtisodiy bo'lishiga qaramay, xizmatlar savdosi bilan bog'liq holda vujudga keladigan munosabatlarning mazmuni, shu jumladan, tashkil etish tartibi va ushbu munosabatlar ishtirokchilarining huquqiy layoqati huquq normalari bilan tartibga solinadi. Bundan kelib chiqadiki, xizmatlar savdosini huquqiy o'rganishning o'ziga xos xususiyati aralash xarakterga ega bo'lib, iqtisodiyot va huquqning kesishmasida joylashgan [3; 16].

JST qonunchiligiga binoan Xizmatlar savdosi bo'yicha Bosh kelishuv (GATS) xizmatlarning xalqaro savdosini tartibga soluvchi ko'p tomonlama qonuniy majburiy qoidalarining birinchi to'plamidir. Unda barcha savdo sheriklarining iqtisodiy o'sishi va rivojlanayotgan mamlakatlarning yanada rivojlanishini qo'llab-quvvatlash maqsadida davlatlarning ichki bozorlarini liberallashtirishning asosiy tamoyillari va shartlari mavjud. GATS qoidalarini ikkita asosiy blokga bo'lish mumkin, ular asosli kelishuvni tashkil qiladi. Birinchi blokda a'zo davlatlarning xizmatlar savdosi sohasidagi umumiy tamoyillari va o'zaro majburiyatlari, shu jumladan II-modda bo'yicha majburiyatlardan ozod qilish to'g'risidagi Ilova, shuningdek xizmatlar savdosini tartibga solishning ayrim sohalariga oid ilovalar – xizmatlar savdosi bo'yicha qismlar ko'rsatilgan. Ikkinchi blok xizmatlar bozorlariga kirish bo'yicha dastlabki o'zaro imtiyozlar ro'yxatini o'z ichiga oladi [4].

GATS vakolatiga xizmatlarning barcha turlari va xizmatlar savdosining har qanday tarmoq sohaları kirib, hukumatning boshqaruv funksiyalari bilan bog'liq xizmatlar bundan mustasno. Ushbu shartnoma turli xil xizmat ko'rsatish sohaları uchun gorizontaal va o'ziga xos majburiyatlarni belgilaydi, ular bozorga ochiq yoki yaqin kirish imkoniyatini beradi va chet el

xizmatlarini yetkazib beruvchilarga uning barcha usullari uchun eng maqbul davlat tartibini taqdim etadi. Tarmoq majburiyatlari yoki sohaga oid majburiyatlar, atamada ko'rsatilgandek, xizmatlarning ma'lum sohalarini yoki kichik tarmoqlari bo'yicha qabul qilingan majburiyatlardir. Talablarni, qoidalarni amalga oshirish uchun JST a'zolari turizm va sayohat bilan bog'liq xizmatlar jumlasiga kiradigan o'n ikkita keng xizmat ko'rsatish sohalarini ajratib ko'rsatadilar. Ushbu o'n ikkita keng xizmat ko'rsatish sohalarini 150dan ortiq kichik tarmoqlarga bo'lingan. Urugvay raundi muzokaralari doirasida savdo ob'ekti bo'lishi mumkin bo'lgan xizmat turlari uchun tasniflash sxemasi ishlab chiqilgan bo'lib, u o'z navbatida 161 turdagi xizmatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu sxema aniq muzokaralar uchun asos bo'lgan va uning asosida xizmatlarning milliy ro'yxatlari tuzilgan.

GATS barcha hollarda a'zo davlatlarning xizmatlarni ko'rsatishni o'z siyosati va qonunlariga muvofiq tartibga solish huquqini tan oladi. Bundan tashqari, GATSni tuzuvchi bitim xizmatlar savdosi qoidalarida keraksiz to'siqlarni o'z ichiga olmasligini ta'minlashga qaratilgan qoidalar doirasidan iboratdir. GATSning asosiy g'oyasi xizmatlar savdosini liberallashtirishga qaratilgan ko'p tomonlama qoidalarni ishlab chiqish va qabul qilishdir. Biroq, amalda, aksariyat davlatlar milliy xizmat ko'rsatuvchi provayderlarning manfaatlarini himoya qilish uchun har xil turdagi cheklovlarni qo'llaydilar. GATS xizmatlar savdosida ruxsat etilgan cheklovlarni qo'llash qoidalari va tartiblarini belgilaydi. Shuning uchun GATSga qo'shilgan davlatlar ikki guruhga bo'linadigan majburiyatlarni o'z zimmalariga oladilar:

- davlatlar shartsiz o'z zimmalariga oladigan umumiy majburiyatlar (savdo-sotiqda eng maqbul davlat tartibi, nohaq raqobatga qarshi kurash, xizmat ko'rsatuvchi provayderlar malakasini o'zaro tan olish va boshqalar);

- ma'lum bir davlatning xizmatlari uchun bozorga kirishning muayyan shartlariga tegishli bo'lgan maxsus majburiyatlar (muzokaralarga bog'liq majburiyatlar).

Majburiyatlarda eng muhim o'rin eng maqbul millat (MFN – Most Favored Nation)ga tegishli. Ushbu rejim davlatdan JSTning har bir a'zosiga xizmat ko'rsatish bozoriga kirish huquqini har qanday uchinchi davlatga, shu jumladan JSTga a'zo bo'lmagan davlatlarga ko'rsatadigan rejimdan quyiroq taqdim etishni talab qiladi. GATSda MFNni ta'minlash JST tizimining boshqa hujjatlaridagi MFN qoidalaridan farqli o'laroq, JST a'zolarining qaroriga binoan har qanday imtiyozlarga yo'l qo'yiladi [5, B.259].

GATS 1-moddasi 2-bandida xalqaro xizmatlarni yetkazib berishning to'rtta usuli ajratib ko'rsatilgan:

1. Chegaradan yetkazib berish - bu xizmat chegara bo'ylab harakatlanayotganda yetkazib berish usuli.

2. Chet elda iste'mol qilish - xizmatni iste'molchi chegara bo'ylab harakatlanadigan ta'minot rejimi.

3. Tijorat mavjudligi - xizmat ko'rsatuvchi kompaniya chet elda o'z filialini ochadigan yetkazib berish rejimi.

4. Jismoniy shaxslarning harakati - yetkazib berish usuli bo'lib, bunda xizmat ko'rsatuvchi mutaxassis yetkazib berish xizmatlari uchun chegara bo'ylab harakat qiladi [6, B.486].

GATS ma'lumotlariga ko'ra cheklov choralari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- xizmat ko'rsatuvchi provayderlar sonini cheklash (kotirovkalar, eksklyuziv huquqlar berish);

- ushbu xizmat turidagi savdo hajmini cheklash;

- operatsiyalar sonini yoki ko'rsatiladigan xizmatlar sonini cheklash;

- tegishli xizmat ko'rsatish sohasida ish bilan ta'minlanishi mumkin bo'lgan shaxslar sonini cheklash;

- kompaniyaning muayyan tashkiliy-huquqiy shakli talabi;

- chet el kapitali ulushini kompaniyada ishtirok etishning maksimal foizi shaklida cheklash.

Odatda davlatlar bozorga kirish uchun cheklovlardan foydalanishni "iqtisodiy amaliy sinov uchun talab"ga murojaat qilish maqsadida oqlashadi. JST doirasida ko'plab davlatlar bu pozitsiyaga qarshi chiqmoqdalar, chunki "iqtisodiy maqsadga muvofiqlik" tushunchasini ularning manfaatlaridan kelib chiqib keng talqin qilish mumkin.

GATS majburiyatlarining asosiy qismi o'ziga xos xususiyatga ega. Ya'ni, JSTga a'zo davlatlar qaysi xizmat ko'rsatish sohasini yopiq qoldirishini va qaysi biri ochilishini o'zi belgilaydi. JST a'zosi, hech bo'lmaganda, chet el xizmatlari va ularning yetkazib beruvchilari uchun bozorga kirishni ta'minlash hamda ularga milliy modelni taqdim etish majburiyatini oladi. Davlatning u yoki bu sektorni ochish majburiyatlari va ushbu majburiyatlardan ozod qilish masalalari majburiyatlar va imtiyozlarning milliy ro'yxatida qayd etiladi. Yozilgan ro'yxat davlatni yangi cheklovlar o'rnatmaslikka majbur qiladi.

GATS (Xizmatlar savdosiga oid bosh kelishuvi) doirasida turizm xizmatlarini tartibga solinishi.

Ko'pgina hollarda, iste'molchi xizmat ko'rsatish ob'ekti bo'lib, uni taqdim etish jarayonida bevosita ishtirok etishi mumkin, xizmat, qoida tariqasida, ta'minlash va iste'mol qilishning individual xususiyatiga ega. Xizmat ko'rsatuvchi provayder, qoida tariqasida, ko'rsatilgan xizmat natijasining egasi sifatida ishlaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, yuqoridagi xususiyatlar, garchi ular ko'pgina xizmatlar turlariga taalluqli bo'lsa-da, har doim ham bitta aniq xizmatda mavjud emas. Misol sifatida ko'rinadigan turizm xizmatlari bo'lishi mumkin, sayyohlik kompaniyasi iste'molchi ko'rsatilgan xizmat natijalaridan foydalanishidan oldin iste'molchi uchun tur tashkil qiladi va hokazo.

Masalan, Rossiya Federatsiyasining JSTga kirishda GATSga oid talablarini tahlil qilsak. Rossiyaning o'ziga xos majburiyatlari ro'yxatida turizm bo'yicha quyidagi xizmat turlarini (JSTning tasnifi bo'yicha) belgilab qo'ygan:

- mehmonxonalar va restoran xizmatlari (shu jumladan ovqatlanish);
- turoperatorlar va sayyohlik agentliklari xizmatlari;
- ekskursiya xizmatlari.

Birinchi ikkita yetkazib berish usuli bo'yicha Rossiya Federatsiyasi xorijiy yetkazib beruvchilar uchun sayohat xizmatlari bozorini to'liq ochib beradi.

Uchinchi yetkazib berish rejimida - Rossiyaning tijorat mavjudligida cheklovlar qo'yadi, ya'ni mehmonxonalar va restoranlarning faoliyatiga faqat Rossiya Federatsiyasi yuridik shaxs shaklida ruxsat beriladi.

Turoperatorlar va sayyohlik agentliklariga xizmat ko'rsatuvchi, shuningdek ekskursiya xizmatlarini ko'rsatadigan kompaniyalar uchun tijorat ishtirokiga faqat tijorat tashkiloti bo'lgan Rossiya Federatsiyasining yuridik shaxs shaklida yo'l qo'yiladi. Chet el ishtirokidagi tijorat tashkilotining chet ellik a'zosi, u joylashgan mamlakatda turoperator xizmatlarini 5 yildan kam bo'lmagan muddatda taqdim etish tajribasiga ega bo'lgan yuridik shaxs bo'lishi kerak. Chiqish va kirish turizmi sohasida turoperatorlarga xizmatlar ko'rsatish maqsadida ustav kapitalidagi umumiy xorijiy ishtirok (ovoz berish aksiyalari) 49% bilan cheklanishi mumkin. Rossiyaning JSTga a'zo bo'lish sanasidan 7 yil o'tgach, cheklovlar bekor qilinadi. 49 foizdan ortiq bo'lgan ustav kapitalidagi xorijiy ishtirokning ulushi Rossiya Federatsiyasining yuridik shaxslari faoliyatini to'xtatish va / yoki investitsiyalarni bekor qilish uchun asos sifatida ko'rib chiqilishi mumkin emas. Yo'l boshchiga xizmat ko'rsatuvchi shaxslar (gid-tarjimonlar) Rossiya Federatsiyasi fuqarolari bo'lishi kerak [7; 2].

Shuningdek, Xitoyning JSTga (GATS)ga qo'shilish jarayonida xizmat ko'rsatish sohasini tartibga solinishiga kelsak, ushbu tashkilotga a'zo bo'lishdan oldin u yerda xorijda transchegaraviy yetkazib berish va iste'mol qilish bo'yicha xorijiy tijorat agentliklari allaqachon paydo bo'lganligi kuzatilgan. Tadqiqotchilar JSTga a'zo bo'lishning salbiy tomoni emas, balki ijobiy ta'sirini bashorat qilishdi [8; 105]. Natijada Xitoy JSTga a'zo bo'lgan davlatlar orasida g'oliblar qatoriga kirdi, chunki u ushbu tashkilot doirasida davlat manfaatlarini oqilona himoya qila oldi.

Zenkin GATSning o'ziga xos xususiyatini ta'kidlagan holda, JST a'zosining o'zi qaysi xizmat ko'rsatish sohasini yopiq qoldirishini va qaysi birini ochishini belgilashini ta'kidlaydi. JST a'zosi, hech bo'lmaganda, xorijiy xizmatlar va ularning yetkazib beruvchilarini bozorga kirishni ta'minlash, shuningdek, ularni milliy rejimini tartibga solish majburiyatini oladi. Davlatning u yoki bu sohani ochish majburiyatlari va ushbu majburiyatlardan ozod qilish majburiyat va imtiyozlarning milliy ro'yxatida qayd etilgan [9, B.11].

GATSni imzolash jarayonida davlatlar milliy rejim tayinlanguniga qadar barcha sohalarda xizmatlar ko'rsatish uchun ichki bozorni zudlik bilan erkinlashtirish majburiyatini olmaydi. Shuningdek, muzokaralar chog'ida milliy iqtisodiy siyosat ustuvorligi va rivojlanish darajasiga ega bo'lgan ba'zi xizmat ko'rsatish sohalari uchun o'tish davrining muayyan davomiyligini ta'minlash kerak.

O'zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga kirish istiqbollari.

Xalqaro huquqning vakolatli sub'ekti sifatida O'zbekistonning JSTda ishtirok etishining amaliyligi jahon hamjamiyatining e'tiborini jalb qilishning bir jihati bo'lib xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasiga kelsak, taraqqiyot uchun bugungi kunda O'zbekistonni Jahon savdo tashkilotiga qo'shilishi bo'yicha muzokaralar dolzarbdir. JSTga 164 davlat a'zo hisoblanadi. O'zbekiston ushbu tashkilotga qo'shilish uchun 1994 yilda ariza topshirgan. Prezident Shavkat Mirziyoyev Xizmatlar sohasini rivojlantirish bo'yicha uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini ko'paytirish, yangi turdagi talabga ega xizmat turlarini rivojlantirish, xizmatlar sohasidagi faoliyat ko'rsatadigan tadbirkorlik sub'ektlarini qo'llab quvvatlash tizimi samarasini oshirish choralarini ko'rish bilan bog'liq munosabatlar o'z yechimini kutayotgan masalalardan biri ekanligini ta'kidlaganlar [10, B.134].

Mamlakatimiz uchun JSTning turli jabhalarida olib borilayotgan mulohazalar va tadqiqotlar O'zbekiston Respublikasiga ushbu tashkilotga a'zo bo'lishga tayyorgarlik ko'rishda faol ishtirok etmoqda. JSTga a'zo bo'lish - bu O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy munosabatlarni huquqiy va ma'muriy tartibga solishda rivojlanib kelayotgan amaliyotga joriy etishi demakdir. Ushbu qadam mamlakatimizning jahon bozorida tovar va xizmatlar harakatining amaldagi qoidalariga qo'shilishini anglatadi.

Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish doirasida O'zbekiston Respublikasi bir nechta shartnomalarni, shu jumladan Xizmatlar savdosi to'g'risida Bosh Kelishuvni ratifikatsiya qilishi kerak. Shu munosabat bilan O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018 yil 28 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy faoliyatini yanada tartibga solish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmonining qabul qilinishi juda dolzarbdir. tashqi savdo faoliyati davomida bojxona va ta'riflarni tartibga solish tizimini takomillashtirish va bojxona to'lovlarini optimallashtirish bo'yicha ishchi guruh faoliyat olib bormoqda [11]. Shuningdek, samarali tizimli ishlarga erishish va O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lish jarayonini doimiy ravishda kuzatib borish uchun hukumat tomonidan milliy qonunchilikka kirish va unga moslashish jarayonini qayta boshlash uchun hujjatlarni tayyorlashga qaratilgan "Yo'l xaritasi" tasdiqlangan.

Mamlakatning bu yo'nalishdagi yana bir qadami - Tashqi savdo va investitsiyalar vazirligi boshchiligidagi JST bilan ishlash bo'yicha tuzilgan idoralararo komissiya hisoblanadi. Ushbu Komissiya tarkibiga mamlakatning turli vazirlik va idoralari rahbarlari kiritilgan. Shu bilan birga, Jenevadagi JSTdagi O'zbekiston vakili faoliyatini faollashtirish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda, uning ishi to'g'ridan-to'g'ri O'zbekiston Tashqi savdo va investitsiyalar vazirligi tomonidan muvofiqlashtiriladi.

Demak, O'zbekiston Respublikasining xizmat ko'rsatish sohasida, xususan, turizm sohasida muzokaralar olib borish jaryoni ham oddiy bo'lmaydi. To'g'ri tovarlar savdosiga nisbatan xizmatlar savdosini tartibga solish bo'yicha shartnomalarda qo'shilayotgan rivojlanayotgan davlatlarga ko'proq yengilliklar kiritilgan. Ammo, har bir xizmat sohasida milliy qonunchilikni shartnomaga moslashtirish lozmdir. Turizm sohasida xorijda transchegaraviy yetkazib berish va iste'mol qilish bilan shug'ullanadigan xorijiy tijorat agentliklari hozircha mavjud emas. Binobarin, ularning milliy turizm bozorida ishtirokini rag'batlantirishda bir qancha muammolar va tushunmovchiliklar yuzaga keladi. Albatta, Prezidentning "O'zbekiston Respublikasining turizm salohiyatini rivojlantirish uchun qulayliklar yaratish bo'yicha qo'shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni O'zbekistonda turizm biznesining rivojlanishiga zamin yaratdi [12]. Ularga bir qancha imtiyoz va imtiyozlar berildi. Ushbu hujjatda turizm sohasida xorijiy taklif ishtirokida imtiyozlar nazarda tutilmagan. Shu bois, O'zbekistonning JST-GATSGa qo'shilishi nuqtai nazaridan ushbu yo'nalishdagi huquqiy bazani yanada rivojlantirish uchun

O'zbekiston Respublikasining turizm sohasida xorijga yetkazib berish va iste'mol qilishning chet elga ishtiroki bo'yicha huquqiy bazani ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib shuni ta'kidlashni istardikki, har qanday davlatning JSTga kirishiga faqat ijobiy yoki salbiy nuqta'i nazardan qaramaslik kerak. Ko'pgina ishlab chiqarish sohalari uchun bunday o'tish oson bo'lmasligi mumkin, GATSda xizmat ko'rsatish sohalaridan biri turizm ham bundan mustasno emas. Demak, bugungi kunda JSTga a'zo bo'lish muammosining ijobiy hal etilishi O'zbekiston oldiga bir qator murakkab iqtisodiy, siyosiy va huquqiy masalalarni qo'yadi. Uning JSTga a'zo bo'lish jarayonining uzoq davom etishi uning iqtisodiy manfaatlari va ustuvor yo'nalishlarini har tomonlama belgilab olish, O'zbekiston milliy iqtisodiy xavfsizligini kafolatlovchi imtiyozlar va shart-sharoitlarning maqbul chegaralarini belgilash hamda ularni qiyin muzokaralar vaqtida himoya qilish imkoniyati bilan bog'liq.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Turizm xizmatlari savdosini liberallashtirish bilan bog'liq muammolarni hal qilish uchun JST qoshidagi GATSning turizmni tartibga solish bo'yicha Ilovasini qabul qilish taklif etiladi. Ushbu Ilova ushbu masalani xalqaro va davlatlarning milliy qonunchiligi doirasida tartibga solishga muhim ta'sir ko'rsatadi.

- Agar O'zbekiston JSTga a'zo bo'lsa, mamlakatning turizm sohasidagi milliy qonunchiligi to'liq hisobga olinishi kerak, shuning uchun nafaqat turizm xizmatlarini tartibga soluvchi JST hujjatlari qoidalari, balki JSTning turizm sohasidagi huquqni qo'llash amaliyoti ham hisobga olinadi.

- JSTga potentsial qo'shilish maqomida O'zbekiston Respublikasi o'ziga tashqaridan yuklangan majburiyatlarni emas, balki haqiqatda bajarishi mumkin bo'lgan majburiyatlarni o'z zimmasiga olishi kerak. Turizm xizmatlari sohasida asossiz liberallashtirish JSTga qo'shilgandan keyin nizolarni hal qilish organida davom etayotgan nizolarga olib kelishi mumkin.

- JSTga (GATS) a'zo bo'lgan va muallif tomonidan tahlil qilingan xorijiy davlatlarning muvaffaqiyatli amaliyotini hisobga olgan holda Tashkilotning Xizmatlar savdosi bo'yicha (xususan, turizm xizmatlari sohasida) Bosh Kelishuviga kirishning milliy jarayonini takomillashtirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. The official site of WTO: // URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsqa_e.htm.

2. Черняга А. Подходы к регулированию торговли услугами и инвестиций в региональных торговых соглашениях // Информационно-аналитический бюллетень «Мосты». 2014. Вып. 6.

3. Железнов Р.В. Принцип либерализации международной торговли услугами в международном торговом праве: Дис. канд. юрид. наук. Казань. 2017. С. 16.

4. The General Agreement on Trade in Services (GATS): objectives, coverage and disciplines// URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsqa_e.htm.

5. Lanoszka A. The World Trade Organization (WTO) and the accession process: testing the implementation of the multilateral trade agreements. Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy. Dalhousie University Halifax, Nova Scotia. 2001. P.259.

6. Peter Van den Bossche, The Law and Policy of the World Trade Organization: Text, Cases and Materials. Published in the United States of America by Cambridge University Press, New York. – 2005.P. 488 (528 / 777).

7. Азар В. Тур отрасли – самостоятельный орган управления. //Российская туристская газета. 1999. 26 сент.–3 окт. № 24. – С. 2.

8. Hong Zhang. The Impact on China's Economy of Its Accession to the WTO: A Computable General Equilibrium (CGE) Analysis: Dissertation for Ph.D. in Economics. Northern Illinois University. USA, 2002. – P.105.

9. Зенкин И.И. Международно-правовое регулирование телекоммуникационных услуг в рамках ВТО. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва-2010. С. 11.

10. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston Taraqqiyot Strategiyasi. To‘ldirilgan ikkinchi nashri. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2022. 416 b.

11. Узбекистан на пути к ВТО: что делает страна для вступления в организацию. 14.03.2018. // URL: <https://ru.sputniknews-uz.com/analytics/20180314/7709364/wto-uzbekistan-torgovlya.html>

12. “O‘zbekiston Respublikasi turizm salohiyatini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish bo‘yicha qo‘shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni 06/02/2018. // URL: <http://uzlidep.uz/uznews-of-uzbekistan/921>.